

WEG MET DE BEVELHEBBERS, LEVE DE CDS!

Op het eerste gezicht hebben de plannen van minister Kamp met de Haagse staven en de oorlog in Irak weinig met elkaar te maken. De aanpassing van de topstructuur kan immers gezien worden als het logische sluitstuk op de jarenlange reorganisatie van de Nederlandse defensie. Het expeditionaire karakter en de sterk gereduceerde omvang van de huidige krijgsmacht, het daadwerkelijk en veelvuldig opereren in verschillende coalities en het beroepsleger in plaats van een dienstplichtleger vragen om een andere visie en aansturing dan die uit de Koude Oorlog. Het was dus een kwestie van tijd dat het Haagse waterhoofd zou worden aangepakt.

Minister Kamp liet er geen gras over groeien en maakte op de dag na zijn aantreden al bekend dat hij de topstructuur zeer drastisch wil aanpakken. Daarbij gaat hij verder dan de voorstellen die de commissie-Fransen vorig jaar deed. De plannen van de minister worden in de pers echter uitsluitend gekoppeld aan de verkokerde structuur van de Nederlandse krijgsmacht, aan de bezuinigingen van het kabinet Balkenende en aan de daarmee samenhangend personeelsreducties. Zoals we hiervoor al aangaven is dat wel een eenzijdig beeld en toont de laatste oorlog in Irak aan dat er feitelijk geen behoefte meer is aan aparte bevelhebbers voor de krijgsmachtdelen.

De oorlog in Irak heeft reeds een stroom van geschriften losgemaakt en dat zal de komende jaren niet minder worden. Deze oorlog was niet alleen in politiek opzicht een novum maar ook militair gezien is hier geschiedenis geschreven. Slechts weinigen hebben, vooraf welteverstaan, het verloop en de uitkomst ervan goed voorspeld. In vergelijking met de vorige Golfoorlog hebben de Amerikanen met veel minder militaire middelen een veel groter politiek resultaat weten te bereiken, en dat feit is op dit moment nog niet voldoende verklaard. Een eerste analyse laat zien dat de Amerikanen bij aanvang over zeer goede inlichtingen hebben beschikt en dat de Irakezen hen tijdens de operaties nauwelijks voor verrassingen hebben weten te plaatsen. Het 'grootschalig' inzetten van speciale eenheden is een

tweede fenomeen dat nadere studie behoeft. Dat grondgebonden eenheden onder bepaalde omstandigheden wel degelijk in staat zijn om in stedelijke gebieden op te treden, was een derde grote verrassing. Maar als grootste vernieuwing zouden wij toch willen noemen dat deze oorlog is uitgevoerd door alle krijgsmachtdelen tezamen.

Natuurlijk is het gezamenlijk optreden van de verschillende krijgsmachtdelen al sinds het einde van de Eerste Wereldoorlog een belangrijk onderwerp. Maar als wij eerlijk zijn dan dienen wij te zeggen dat dit joint optreden voornamelijk bestond uit het uit elkaar houden van die krijgsmachtdelen. In tijd en/of in ruimte moesten de tanks, de vliegtuigen en de schepen de gelegenheid krijgen om zelfstandig (lees: alleen) op te treden. Het 'gezamenlijk optreden' bestond dan ook voornamelijk uit een groot aantal deconflictieregels.

Konden we bij de laatste oorlog in Afghanistan al zien dat de speciale eenheden en de luchtmacht veelvuldig samenwerken, in de Irak-oorlog waren de maritieme, de grondgebonden en de luchtgebonden eenheden op nauwe samenwerking aangewezen. Het is een teken aan de wand dat geen van de Amerikaanse krijgsmachtdelen de militaire overwinning voor zichzelf heeft opgeëist. Integendeel, al tijdens de oorlog werd duidelijk dat het optreden van de verschillende componenten nauw op elkaar werd afgestemd. Natuurlijk is daarbij nog wel het een en ander misgegaan en de verhalen van slachtoffers door eigen vuur geven aan dat er nog ruimte is voor (technologische) verbeteringen.

Hoewel we uiteraard nog lang niet alles weten over het feitelijk verloop van de operaties kunnen we nu al wel vaststellen dat deze 'samenwerking der componenten' niet alleen het resultaat is van de technologische voorsprong van de Amerikanen. Het 'Network Centric Warfare' zal ongetwijfeld een belangrijk aspect vormen, maar doorslaggevend is dat de Amerikanen niet langer denken in het effect dat elk van de verschillende krijgsmachtdelen kan veroorzaken, maar in de synergie van de verschillende componenten.

Misschien kan hier een historische parallel worden getrokken met het 'gevecht der verbonden wapenen' uit de tijd van Napoleon. Net zoals de verschillende legers in die tijd moesten leren hoe de infanterie, de cavalerie en de artillerie met elkaar op het slagveld moesten samenwerken, moeten de hedendaagse krijgsmachten leren hoe de componenten met elkaar moeten werken. Zoiets gaat niet vanzelf maar kan alleen door studie, opleiding, training en daadwerkelijke inzet worden bewerkstelligd. En dat dit proces een centrale sturing door een krachtige militaire functionaris vereist, is evident.

En daarmee komen we bij de toekomst van de Nederlandse bevelhebbers en die van de Chef Defensiestaf (CDS). Want nu de 'samenwerking der componenten' de toekomst van het krijgsmachtbedrijf is geworden, is er een extra belangrijke reden ontstaan om van de functie van CDS te versterken en die van bevelhebber af te schaffen. Toen de verschillende krijgsmacht-delen weliswaar joint maar toch zelfstandig moesten optreden, stonden die functionarissen borg voor een gezond eigen bedrijf.

Maar die tijd ligt achter ons. Ook binnen de Nederlandse krijgsmacht zal in componenten en niet meer in krijgsmacht-delen moeten worden gedacht. Natuurlijk zal een tank nooit kunnen vliegen en vliegtuig nooit kunnen varen, maar in moderne militaire operaties gaat het om de effecten die de verschillende componenten kunnen bereiken, en die effecten zijn vele malen groter als de componenten nauw samenwerken. En alleen een CDS, een CDS met ruime bevoegdheden welteverstaan, kan die vorm van samenwerking bewerkstelligen.

Maar op precies dit punt is niet geheel duidelijk wie minister Kamp de rol van 'militair boegbeeld' toedicht. Dit in tegenstelling tot het advies van de commissie-Fransen, die nadrukkelijk deze rol aan de CDS toekende en hem zelfs daarvoor naast de secretaris-generaal (SG) positioneerde. Dit ook met een verwijzing naar de bijzondere positie van het departement dat niet wetgeving, maar militair operationeel optreden als product levert.

Minister Kamp plaatst de CDS echter een niveau lager dan de SG en hevelt ook enkele stafelementen over naar andere directies. Als

niet klip en klaar is wie als militair boegbeeld moet gaan functioneren, bestaat het risico dat de operationele commandanten zich als zodanig gaan manifesteren, en de verkokering blijft bestaan.

Overigens verdient de passage dat 'topmilitairen (...) uiteraard deel blijven uitmaken van de centrale organisatie, als Chef Defensiestaf of in diens staf' naar onze mening een toelichting.¹ Wordt hiermee echt bedoeld dat hoge militairen niet welkom zijn op functies in andere delen van het kerndepartement? Dat zou indruisen tegen het door minister De Grave omarmde advies van de commissie om ter bevordering van het algemeen belang 'geen burgereilanden of militaire forten' te laten ontstaan.

In dezelfde categorie valt de aankondiging van de tussentijdse evaluatie van de nieuwe militaire topstructuur. Natuurlijk is deze van belang omdat nog onduidelijk is hoe de invulling van de Defensiestaf en de lijnen naar de operationele commandanten eruit moet gaan zien. Maar het lijkt ons dat ook een evaluatie van het gehele kerndepartement is voorzien. Dan kan worden gezien of het in afwijking van het advies van de commissie opnemen van aparte hoofddirecteuren voor personeel en materieel goed werkt, en of daarmee geen restanten van de oude matrixcultuur in leven zijn gehouden.

Samenvattend kunnen we stellen dat 'jointness' feitelijk al is achterhaald; de moderne oorlogsvoering vraagt om het denken in samenwerkende componenten. De rol van de krijgsmacht-delen is daarmee fundamenteel veranderd, en daarom hebben we in Nederland een duidelijke, centrale militaire functionaris nodig. Die functionaris moet de minister en het kabinet van militair advies kunnen voorzien aangaande militaire operaties; hij moet deze operaties voorbereiden, leiden en afronden en hij moet tevens een belangrijke rol spelen in de totstandkoming van het defensiebeleid. Naar buiten toe zal deze functionaris het boegbeeld van de Nederlandse militair moeten zijn, nu de bevelhebbers terecht het veld moeten ruimen. Leve de CDS!

¹ 'De Topstructuur van Defensie'. Brief aan de Tweede Kamer van de minister van Defensie, 28-05-2003.